

Arbetskraftsförsörjning i landsbygder

En kompletterande diskussion till rapporten "Regionernas arbetskraftsförsörjning" baserad på olika tolkningar av landsbygdsbegreppet

Dnr 2009/278
Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon 010 447 44 00
Telefax 010 447 44 01
E-post info@tillvaxtanalys.se
www.tillvaxtanalys.se

För ytterligare information kontakta Gustav Hansson
Telefon 010-447 44 40
E-post gustav.hansson@tillvaxtanalys.se

Förord

Den här rapporten presenterar en kompletterande diskussion om den framtida arbetskraftsförsörjningen i olika landsbygder, baserad på rapporten "Regionernas arbetskraftsförsörjning" (Tillväxtanalys, 2010a). Det framtida scenario som presenteras är således samma som tidigare har presenterats i Tillväxtanalys 2010a, men presenteras i den här rapporten på ett nytt sätt.

Att beskriva den framtida arbetskraftsförsörjningen i olika landsbygder är ingen enkel uppgift, eftersom "landsbygden" både är ett otydligt och svårbestämt begrepp. Rapporten kan därför också ses som ett bidrag till diskussionen om hur landsbygden bör definieras och avgränsas. En diskussion som, för övrigt, kommer att behöva utvecklas vidare och där Tillväxtanalys engagerar sig på olika sätt.

Rapporten har skrivits av Gustav Hansson.

Östersund, februari 2011

Martin Olauzon

Innehåll

1	Inledning	7
2	Vad är landsbygd?	8
2.1	Inledning.....	8
2.2	Exempel på områdesdefinitioner	9
2.2.1	Glesbygdsverket	9
2.2.2	Jordbruksverket	9
2.2.3	Sveriges kommuner och landsting.....	10
2.2.4	Statistiska centralbyrån.....	11
2.2.5	OECD	12
2.2.6	Sammanfattning.....	12
2.3	FA-regioner som kan anses som mer landsbygd än andra	13
3	Ett framtida scenario för olika landsbygder	18
4	Slutord	22
	Referenser	23
	Appendix	24

1 Inledning

Syftet med följande diskussion är att vidareutveckla beskrivningen från rapporten ”Regionernas arbetskraftsförsörjning” (Tillväxtanalys, 2010a) angående den framtida arbetskraftsförsörjningen i olika landsbygder. Att beskriva den framtida arbetskraftsförsörjningen i landsbygder är dock ingen enkel uppgift, bl.a. eftersom ”landsbygden” är ett både otydligt och svårbestämt begrepp. Det finns t.ex. inget enhälligt svar på frågan vad landsbygd är, utan det enda som forskare och politiker verkar vara överens om är att det inte finns en landsbygd utan flera olika landsbygder.

I denna diskussion utgår vi från att landsbygden kan beskrivas utifrån två dimensioner: en geografisk och en näringsbaserad. Den geografiska dimensionen grundar sig på hur långt från en tätort folk bor. Enligt detta synsätt börjar landsbygden, enkelt uttryckt, där tätorten slutar. Den näringsbaserade dimensionen tar fasta på de näringar som bedrivs i landsbygder, t.ex. jordbruk. Baserat på dessa två dimensioner skapas tre olika grupper av FA-regioner som skulle kunna sägas bestå av ”mer landsbygd” än andra regioner. Det framtida scenariot för sysselsättning och befolkning, som tidigare har publicerats i Tillväxtanalys (2010a), presenteras sedan för de olika landsbygdsgrupperna. Denna rapport presenterar därför egentligen ingen ny information, utan presenterar istället resultat från den tidigare rapporten på ett nytt sätt. Den här rapporten utgör med andra ord ett kompletterande resonemang till ett tidigare avrapporterat uppdrag.

Rapporten kan också ses som ett bidrag till diskussionen om hur landsbygden bör definieras och avgränsas. En diskussion som, för övrigt, kommer att behöva utvecklas vidare och där Tillväxtanalys engagerar sig på olika sätt.

Rapporten består, förutom den här inledningen, av tre kapitel: I kapitel 2 diskuteras hur landsbygder kan tolkas och definieras. Kapitlet presenterar även de tre landsbygdsgrupper som används i rapporten. Kapitel 3 redovisar resultatet av det framtida scenariot med hjälp av olika tolkningar av landsbygden. Kapitel 4 innehåller slutord.

2 Vad är landsbygd?

2.1 Inledning

Det finns en rad olika definitioner av landsbygd både i Sverige och internationellt. Förekomsten av olika definitioner visar på svårigheten att enas om en definition som är användbar i alla sammanhang. En definition för landsbygd är som oftast framtagen för att besvara en viss frågeställning och fungerar därför sämre för att besvara andra frågeställningar. En landsbygdsdefinition fungerar därför som bäst när definitionen utgår från den specifika frågeställning som avses studeras. Det finns på så sätt inte en typ av landsbygd, utan flera olika landsbygder (SOU 2006:101).

Erik Westholm beskriver att ”I vardagligt språk går gränsen mellan stad och landsbygd där tätortens finmaskiga gatunät och detaljplanerade bebyggelse övergår i ett landskap präglad av de areella näringarna” (SOU 2003:29, citerad i Glesbygdsverket, 2008). Landsbygden kan på så sätt beskrivas bestå av två dimensioner: en geografisk och en näringsbaserad. Den geografiska dimensionen grundar sig på hur tätt befolkningen är bosatt (dvs. folkbokförd) samt hur långt från en tätort som folk bor. Enligt detta synsätt börjar landsbygden där tätorten slutar, eller som en deltagare på landsbygdsriksdagen 2010 uttryckte det ”landsbygden börjar där 50-skylden slutar”. Att dock benämna allt som inte är tätort som landsbygd, är inte heller önskvärt. Den tätortsnära landsbygden har en annan tillgänglighet till t.ex. service och handel än den icke-tätortsnära landsbygden. Den geografiska dimensionen innehåller således olika typer av landsbygd med olika förutsättningar.

Den näringsbaserade dimensionen tar fasta på de näringar som bedrivs på landsbygden. Enligt detta synsätt råder det speciella förutsättningar och utmaningar för dessa näringar och dessa utmaningar är annorlunda än de som är förknippade med gleshet och långa avstånd. De näringar som avses är främst de som med fördel bedrivs i landsbygder samt de som vanligtvis inte bedrivs i en tätort. Den kanske mest naturliga av dessa är de areella näringarna, dvs. jordbruk, skogsbruk och fiske. Andra näringar som kan diskuteras är gruvnäring och turism, eftersom lokaliseringen av dessa verksamheter bestäms utifrån var fyndigheten eller attraktionen är belägen och ej utifrån närhet till en tätort, dvs. produktionsfaktorerna är ej flyttbara. Genom att beakta olika näringar, kan även den näringsbaserade dimensionen bestå av olika typer av landsbygder med olika förutsättningar.

Den slutgiltiga definitionen av landsbygden bestäms uteslutande av statistikens tillgänglighet och kvalitet. Såsom beskrevs i Tillväxtanalys (2010b) kan det skiljas på främst administrativa, fysiska och funktionella indelningar. En administrativ indelning är baserad på redan existerande administrativa gränser, t.ex. kommuner eller län. En fysisk indelning är baserad på fysiska karaktäristika, såsom täthet, medan en funktionell indelning är baserad på människors faktiska beteenden, t.ex. pendling eller verksamhetsområde. Den administrativa indelningen är naturligtvis den enklaste och den funktionella den mest avancerade men samtidigt mest realistiska. I följande avsnitt beskrivs kort några olika definitioner av landsbygd. För en fördjupad diskussion om olika landsbygdsdefinitioner se Glesbygdsverket (2008).

2.2 Exempel på områdesdefinitioner

2.2.1 Glesbygdsverket

F.d. Glesbygdsverket hade en indelning bestående av tre olika områdestyper: tätort, tätortsnära landsbygd och glesbygd. Indelningen bygger på tillgänglighet och är främst framtagen för att användas i analyser av tillgänglighet och ej för specifika insatser eller åtgärder.

- *Tätorter* – utgår från tätorter med minst 3 000 invånare enligt SCB:s definition, samt innefattar ett pendlingsomland på fem minuter restid med bil.
- *Tätortsnära landsbygd* – områden som befinner sig 5 till 45 minuters restid med bil från en tätort.
- *Glesbygd* – områden på längre avstånd än 45 minuters restid från en tätort.

Glesbygdverkets definition är konstruerad utifrån syftet att särskilja glesbygd och tätortsnära landsbygd från tätorter, där en tätort på 3 000 invånare anses ha ett grundläggande behov av utbud och service. Definitionen är framtagen med hjälp av koordinater utifrån var befolkningen är folkbokförd.

Glesbygdverket delar också in kommuner i antingen tätorts-, tätortsnära landsbygds-, eller glesbygdskommuner. Att gå från en funktionell indelning till en administrativ, görs genom att bedöma huruvida en kommun är t.ex. mer glesbygd än antingen tätortsnära landsbygd eller tätort. Enligt Glesbygdsverket är en glesbygdskommun en kommun där minst 30% av befolkningen är boende i glesbygd. En tätortsnära landsbygdskommun är en kommun där färre än 30% är boende i glesbygd, fast där minst 30% är boende i landsbygd (Glesbygdverket, 2008). I ett appendix till denna rapport jämförs Glesbygdverkets kommunindelning med andra indelningar. Det bör dock observeras att Glesbygdverkets kommunindelning är den äldsta och därför kanske minst rättvisande av dem som jämförs.

2.2.2 Jordbruksverket

Jordbruksverket har en områdesindelning bestående av fyra olika områdestyper: tätortsområden, tätortsnära landsbygd, tätorter i glesbygd samt glesbygd (Jordbruksverket, 2005). Indelningen i de olika områdena är:

- *Tätortsområden (TOT)* – en tätort med mer än 10 000 invånare.
- *Tätortsnära landsbygden (TON)* – områden mellan tätortsgränsen och en yttre gräns på ett bestämt avstånd från tätorten. Avståndet skiljer sig åt beroende på tätorten. 60 km från tätortsgränserna för Stockholm, Göteborg och Malmö, 30 km från tätortsgränsen för övriga orter med mer än 70 000 invånare, 20 km från tätortsgränsen för orter med mellan 10 000 och 70 000 invånare.
- *Tätorter i glesbygd (TOG)* – tätortsområden med mellan 1 000 och 10 000 invånare.
- *Glesbygd (GLE)* – resterande områden, inklusive tätorter upp till 1 000 invånare.

Jordbruksverket (2009) klassificerats varje kommun utifrån om det är stad eller landsbygd:

- *Storstadsområden* – kommuner där 100% av befolkningen tillhör kategorin TOT eller TON. Dessa kommuner finns endast i storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö.
- *Stadsområden* – kommuner där den största tätorten har minst 25 000 invånare. Angränsande kommuner där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till stadsområdet, klassificeras också som stadsområden.
- *Landsbygd* – kommuner som inte ingår i de två tidigare klasserna och som samtidigt har en befolkningstäthet av minst 5 invånare per kvadratkilometer.
- *Gles landsbygd* – kommuner som inte ingår i de övriga klasserna och som följaktligen har en befolkningstäthet som är mindre än 5 invånare per kvadratkilometer.

En jämförelse mellan Glesbygdverkets och Jordbruksverkets definitioner visar att båda utgår från tätorten och avstånd från denna. Jordbruksverket skiljer sig dock från Glesbygdverket gällande klassificeringen av kommuner. Medan Glesbygdverket använder andel av befolkningen med ett visst avstånd till tätorter (dvs. möjlig tillgänglighet) använder Jordbruksverket andel av befolkningens pendling (dvs. faktisk tillgänglighet) för att klassificera kommuner. Jordbruksverket använder också kommunens befolkningstäthet för att skilja på landsbygd och gles landsbygd.

2.2.3 Sveriges kommuner och landsting

Sveriges kommuner och landsting (SKL) har lanserat en ny kommungruppsindelning som skall gälla från och med januari 2011. SKL har tidigare haft fyra olika kommunklassificeringar: 1988, 1993, 1999, 2005. Kommunklassificeringen är tänkt att användas vid analyser och jämförelser. Kommungruppsindelningen 2011 består av tio kommungrupper (SKL, 2010):

1. *Storstäder* – kommuner med en folkmängd som överstiger 200 000 invånare (3 kommuner).
2. *Förortskommuner tillorstäder* – kommuner där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i någon annan kommun. Det vanligaste utpendlingsmålet ska vara någon avorstäderna (38 kommuner).
3. *Störrestäder* – kommuner med 50 000 till 200 000 invånare samt en tätortsgrad överstigande 70 procent (31 kommuner). Tätortsgraden definieras som den andel av kommunen som består av tätort, enligt SCB:s definition.
4. *Förortskommuner tillstörrestäder* – kommuner där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i en annan kommun. Det vanligaste utpendlingsmålet ska vara någon av de större städerna i grupp 3 (22 kommuner).

5. *Pendlingskommuner* – Kommuner där mer än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till en annan kommun (51 kommuner).
6. *Turism- och besöksnäringkommuner* – kommuner där antalet gästnätter på hotell, vandrarhem och campingar överstiger 21 nätter per invånare eller där antalet fritidshus överstiger 0,20 fritidshus per invånare (20 kommuner).
7. *Varuproducerande kommuner* – kommuner där 34 procent eller mer av nattbefolkningen mellan 16 och 64 år är sysselsatta inom tillverkning och utvinning, energi och miljö samt byggverksamhet enligt Svensk näringsgrensindelning (SNI2007) (54 kommuner).
8. *Glesbygdskommuner* – kommuner med en tätortsgrad understigande 70 procent och mindre än åtta invånare per kvadratkilometer (20 kommuner).
9. *Kommuner i tätbefolkad region* – kommuner med mer än 300 000 personer inom en radie på 112,5 kilometer (35 kommuner).
10. *Kommuner i glesbefolkad region* – kommuner med mindre än 300 000 personer inom en radie på 112,5 kilometer (16 kommuner).

Två av de ovanstående grupperna är helt nya: Förortskommuner till större städer, samt Turism- och besöksnäringkommuner. De tre grupperna ”övriga kommuner” från 2005 års indelning har ersatts med ”Kommuner i tätbefolkad region” samt ”Kommuner i glesbefolkad region”.

Som synes är det ingen indelning som bär namnet landsbygdsregion eller som har en tydlig koppling till de areella näringarna. Däremot finns det två kommungrupper som är mer glesbygd än andra; Glesbygdskommuner och Kommuner i glesbefolkad region. Det finns också en gruppering specifikt för turism- och besöksnäring, vilket kan tolkas som en näring som ofta är lokaliserad på landsbygden. I tidigare versioner av SKL:s kommungruppsindelning har det funnits särskilda landsbygdskommuner. I indelningen från 1988 är en landsbygdskommun en kommun med mindre än 60 procents tätortsgrad och med stor jord- och skogsbrukssektor. Särskilda landsbygdskommuner fanns även i 1993 och 1999 års kommunindelningar, men togs sedan bort fr.o.m. 2005 års indelning.

2.2.4 Statistiska centralbyrån

Statistiska centralbyrån (SCB) har ingen definition av landsbygd, däremot finns en definition av tätorter och icke-tätorter. Enligt SCB är en tätort en ort med sammanhängande bebyggelse med högst 200 meter mellan husen och minst 200 invånare. Icke-tätorter är alla andra områden än tätorter (SCB, 2009).

2.2.5 OECD

OECD har nyligen lanserat en ny områdesindelning. Indelningen bygger på OECD:s äldre indelning i Predominantly urban, Intermediate och Predominantly rural, där den nya indelningen även delar upp de två senare kategorierna (OECD, 2010):

1. *Predominantly urban (PU)* – andelen av befolkningen på landsbygd (local rural areas) är mindre än 15 procent.
2. *Intermediate (IN)* – andelen av befolkningen på landsbygd (local rural areas) är större än 15 procent men mindre än 50 procent.
  - i. *IN close to a city (INC)* – Körsträckan för minst 50 procent av befolkningen till den närmsta tätorten med mer än 50 000 invånare är mindre än 60 minuter
  - ii. *IN remote (INR)* – Körsträckan för minst 50 procent av befolkningen till den närmsta tätorten med mer än 50 000 invånare är mer än 60 minuter
3. *Predominantly rural (PR)* – andelen av befolkningen på landsbygd (local rural areas) är större än 50 procent.
  - i. *PR close to a city (PRC)* – Körsträckan för minst 50 procent av befolkningen till den närmsta tätorten med mer än 50 000 invånare är mindre än 60 minuter
  - ii. *PR remote (PRR)* – Körsträckan för minst 50 procent av befolkningen till den närmsta tätorten med mer än 50 000 invånare är mer än 60 minuter

2.2.6 Sammanfattning

För att sammanfatta ovanstående verkar det vanligt att först utgå från en mer funktionell indelning, som använder sig av koordinatsatt data över var folk bor, för att sedan överföra det till mer administrativa indelningar såsom kommuner, för vilka datatillgängligheten är större. De två dimensioner som nämndes ovan, den geografiska och den näringsbaserade, är vanligt förekommande. För att kunna tillskriva en kommun en viss egenskap används även pendling mellan kommuner samt antal invånare per kvadratkilometer.

En sista observation är att både SKL och OECD har uppdaterat sina områdesgrupperingar till att omfatta fler grupperingar för att ytterligare särskilja olika typer av landsbygder.

I ett appendix redovisas likheter och olikheter för kommunindelningar från Glesbygdverket, Jordbruksverket och SKL.

2.3 FA-regioner som kan anses som mer landsbygd än andra

Rapporten "Regionernas arbetskraftsförsörjning" beskriver ett scenario för den framtida kompetens- och arbetskraftsförsörjningen i Sveriges FA-regioner (Tillväxtanalys, 2010a). FA-regionerna är uppbyggda av pendlingsmönster och fångar en sorts faktiska vardagsregioner där folk bor och arbetar. Om det t.ex. råder en arbetskraftsbrist i en del av en FA-region, är det ett mindre problem om det finns ledig arbetskraft i en annan del av FA-regionen som kan besätta dessa tjänster. FA-regionerna är således en mycket väl lämpad regionindelning för att studera arbetskraftsförsörjning.

Den fråga som den här rapporten diskuterar är hur den framtida arbetskraftsförsörjningen kan antas se ut i landsbygder. Att döma av de olika definitioner och tolkningar av landsbygden som har presenterats ovan, är detta ingen enkel uppgift. För att ändå kunna svara på frågan gäller det att bedöma vilka FA-regioner som är mer landsbygd än andra FA-regioner. Rapporten "Regionernas arbetskraftsförsörjning" utgår ifrån att regionfamiljerna "Småregioner" och "Lokala centra" troligen består av mer landsbygd än övriga regionfamiljer. Den här rapporten kommer således att använda sig av denna indelning men även av två andra indelningar. Att använda olika tolkningar av landsbygden ger en bredare och förhoppningsvis mer rättvisande bild, än om endast en indelning hade använts. Detta angreppssätt visar även på komplexiteten av att beskriva ett svårdefinierat område som landsbygder.

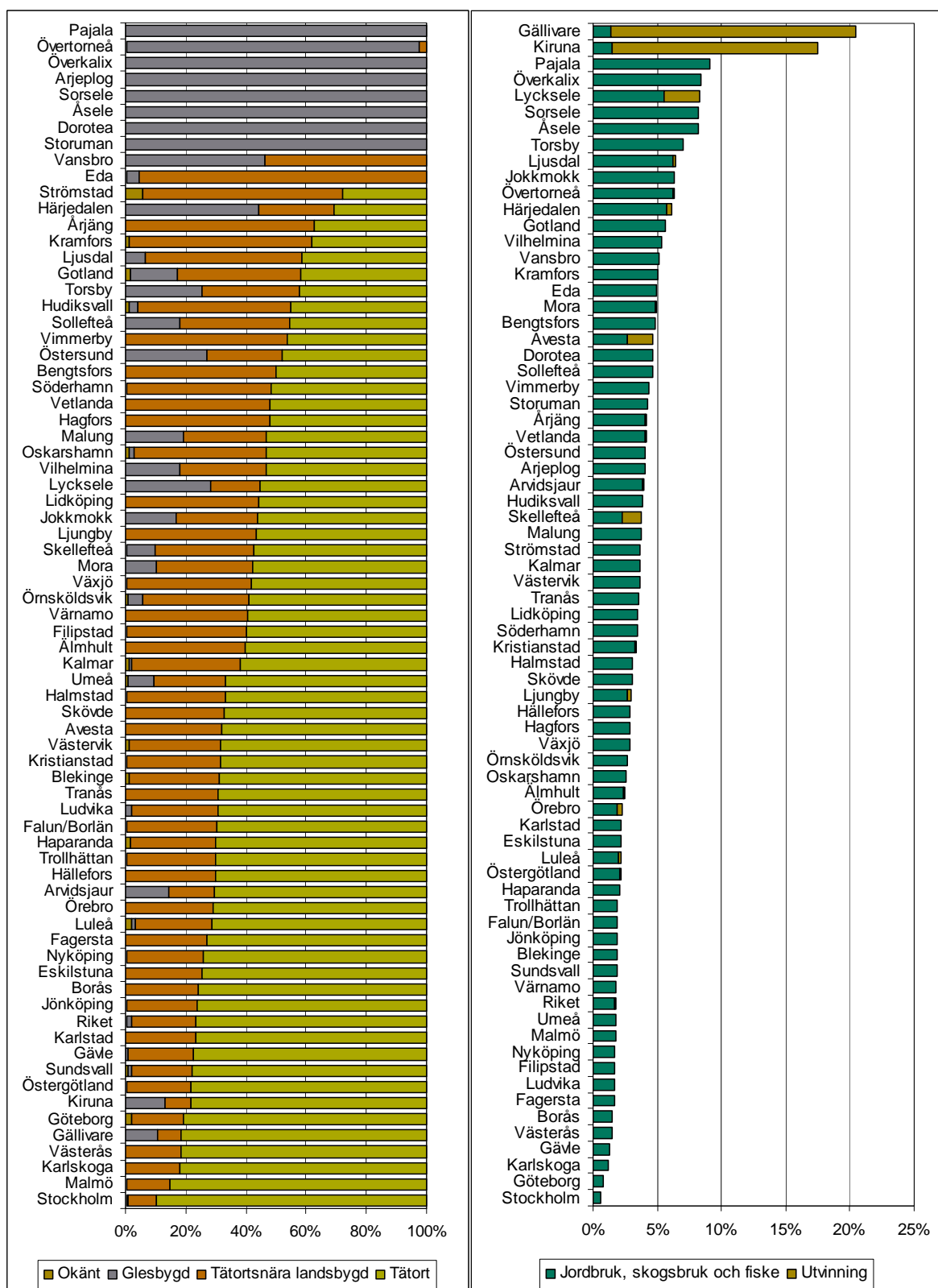
Som har diskuterats ovan kan landsbygder definieras utifrån två dimensioner: en geografisk- och en näringsbaserad. Den kanske enklaste indelningen är därför att inte definiera särskilda regioner, utan att istället studera näringsgrenen Jordbruk, skogsbruk och fiske. Att studera scenariot för sysselsättningen inom Jordbruk, skogsbruk och fiske, utgör därför ett första resultat för landsbygden.

För att bedöma vilka FA-regioner som skulle kunna sägas vara mer landsbygd än andra, redovisar Figur 2-1 hur stor andel av FA-regionens befolkning som är bosatt i antingen tätort, tätortsnära landsbygd eller glesbygd (enligt f.d. Glesbygdsverket definition) samt hur stor andel av de sysselsatta i regionen som är verksamma inom Jordbruk, skogsbruk och fiske, samt Utvinning av mineraltillgångar¹. Från Figur 2-1 är det tydligt att en stor del av befolkningen i de flesta FA-regioner är bosatt i en tätort. Om både Glesbygd och Tätortsnära landsbygd tolkas som landsbygd betyder det att i 10 FA-regioner bor 100 procent av befolkningen på landsbygden, i 14 FA-regioner bor 60 procent eller mer på landsbygden, och i totalt 22 FA-regioner bor 50 procent eller mer på landsbygden.

Figur 2-1 redovisar även hur stor andel av de sysselsatta i respektive FA-region som är verksamma inom Jordbruk, skogsbruk, fiske eller utvinning. I avsnittet ovan har även turism diskuterats som en möjlig näringsgren. Anledningen till att turism ej har beaktats i figuren är att statistik över turism tas fram utifrån s.k. satelliträkenskaper, vilket består av statistik från olika näringsgrenar. Det är således mer komplicerat att få fram tillförlitlig data över turism. Ett annat skäl är att turism även är en stor bransch i tätorter.

¹ Andelen sysselsatta är sysselsatta i åldrarna 20-64 år, dvs. den huvudsakliga arbetsföra befolkningen.

Figur 2-1 Andel bosatta i tätort, landsbygd eller glesbygd (vänster), andel sysselsatta i jordbruk, skogsbruk, fiske, samt utvinning (höger), år 2008

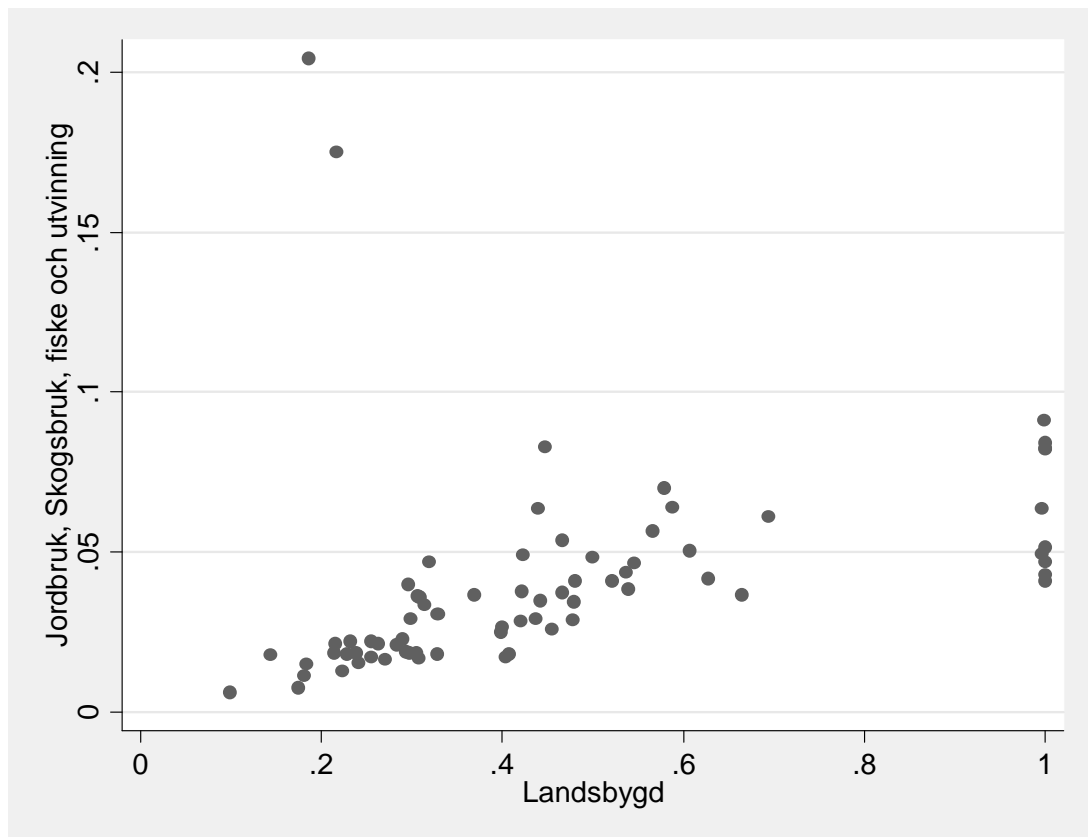
Källa: SCB, RTB, LISA

Av Figur 2-1 framgår att andelarna sysselsatta inom jordbruk, skogsbruk och fiske är ganska små, då de sträcker sig från sex till nio procent. Av figuren framgår också att Gällivare och Kiruna har en stor andel sysselsatta inom utvinning, något som kommenteras ytterligare längre fram.

Figur 2-2 visar hur andelen bosatta på landsbygden förhåller sig till andelen sysselsatta inom jordbruk, skogsbruk, fiske eller utvinning. Figuren är en s.k. scatter plot där varje grå prick representerar en FA-region. Enligt figuren råder en tydlig positiv samvariation mellan andelen landsbygd och jordbruk, dvs. de regioner som har en hög andel bosatta på landsbygden har också en hög andel sysselsatta inom jordbruk, skogsbruk, fiske eller utvinning. Det finns framför allt två regioner som avviker från detta mönster: Kiruna och Gällivare. I Kiruna och Gällivare bor 78 respektive 81 procent av invånarna i en tätort (se Figur 2-1), vilket placerar Kiruna och Gällivare bland de FA-regioner som har allra störst andel invånare bosatta i en tätort. Beroende på var invånarna bor kan således Kiruna och Gällivare betraktas som tätortsregioner. Kiruna och Gällivare FA-region kännetecknas också av långa avstånd till andra större tätorter, vilket placerar Kiruna och Gällivare i en grupp för sig, en sorts ”urban glesbygd”. Om istället andelen sysselsatta inom utvinning skulle tas bort från Figur 2-2, skulle Gällivare och Kiruna förflyttas ner i figuren.

Tabell 2-1 översätter Figur 2-2 till en matris, där varje FA-region placeras i olika intervall. Genom att kursivera enskilda regioner, markeras också de regioner som ändrar sin position om andelen sysselsatta inom utvinning tas bort som kriterium.

Figur 2-2 Scatter plot av FA-regionernas andel bosatta på landsbygd och andel sysselsatta inom jordbruk, skogsbruk, fiske eller utvinning

Tabell 2-1 FA-regioners andel sysselsatta i jordbruk, skogsbruk, fiske eller utvinning, samt andel bosatta på landsbygden

Andel sysselsatta i jordbruk, skogsbruk, fiske eller utvinning	Andel bosatta på landsbygden									
	0,00-0,10	0,11-0,20	0,21-0,30	0,31-0,40	0,41-0,50	0,51-0,60	0,61-0,70	0,71-0,80	0,81-0,90	0,91-1,00
0,181-		<i>Gällivare (0,02)</i>								
0,161-0,180			<i>Kiruna (0,02)</i>							
0,141-0,160										
0,121-0,140										
0,101-0,120										
0,081-0,100					<i>Lycksele (0,06)</i>					Pajala, Asele, Sorsele, Överkalix,
0,061-0,080					Jokkmokk	Torsby, Ljusdal	<i>Härjedalen (0,06)</i>			Övertorneå
0,041-0,060				<i>Avesta (0,04)</i>	Bengtsfors, Mora, Vilhelmina, Vetlanda	Sollefteå, Gotland, Östersund, Vimmerby	Kramfors, Årjäng			Dorotea, Eda, Vansbro, Arjeplog, Storuman
0,021-0,040			Hällefors, Arvidsjaur, Haparanda, Östergötland, Luleå, Eskilstuna, Karlstad, Örebro <i>(0,02)</i>	Ålmhult, Örnsköldsvik, Skövde, Halmstad, Kristianstad, Tranås, Västervik, Kalmar	Oskarshamn, Växjö, Hagfors, Ljungby, Söderhamn, Lidköping, Malung, Skellefteå,	Hudiksvall	Strömstad			
0,000-0,020	Stockholm	Göteborg, Karlskoga, Västerås, Malmö	Riket , Gävle, Borås, Fagersta, Nyköping, Sundsvall, Blekinge, Jönköping, Falun/Borlänge, Trollhättan	Ludvika, Filipstad, Umeå	Värnamo,					

För att åskådliggöra arbetskraftsförsörjningen i landsbygder kommer tre regionindelningar att göras:

- Grupp 1: De FA-regioner där 100 procent av befolkningen är bosatt på landsbygden (landsbygd = Glesbygd + tätortsnära landsbygd, Glesbygdsverket).
- Grupp 2: De FA-regioner där mer än 50 procent av befolkningen är bosatt på landsbygden (landsbygd = Glesbygd + tätortsnära landsbygd, Glesbygdsverket)
- Grupp 3: De FA-regioner tillhörande regionfamiljerna Småregioner och Lokala centra (dvs. den indelning som föreslogs i Tillväxtanalys 2010a).

I Tabell 2-1 framgår vilka regioner som ingår i grupp 2 och 3. För att se vilka regioner som ingår i grupp 3, se Tillväxtanalys (2010a).

Tabell 2-2 redovisar hur många FA-regioner som ingår i varje grupp. Tabellen visar t.ex. att samtliga regioner från grupp 1 återfinns i grupp 2 och 3, samt att alla utom en region i grupp 2 (Östersund) återfinns i grupp 3.

Tabell 2-2 Antal FA-regioner för respektive landsbygdsgrupp.

	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 3
	100 procent	Över 50 procent	Småregioner & lokala centra
100 procent	-		
Över 50 procent	10	-	
Småregioner och lokala centra	10	20	-
Totalt	10	21	49

Tabell 2-3 visar hur stor andel av befolkningen som var bosatt i antingen tätort, tätortsnära landsbygd eller glesbygd år 2008, för de olika regionfamiljerna. Småregioner och lokala centra har den största andelen bosatta i tätortsnära landsbygd och glesbygd.

Tabell 2-3 Regionfamiljernas andel av befolkningen bosatta i tätort, tätortsnära landsbygd samt glesbygd, 2008

	Tätort	Tätortsnära landsbygd	Glesbygd	Totalt
Storstadsregioner	86%	13%	0%	100%
Regional centra med universitet	71%	25%	3%	100%
Övriga regionala centra	72%	27%	0%	100%
Småregioner och lokala centra	55%	37%	7%	100%

Källa: Glesbygdsverket, SCB, RTB

3 Ett framtida scenario för olika landsbygder

I det här kapitlet redovisas resultatet av rAps-framskrivning angående befolkning, sysselsättning och arbetskraftsförsörjning. För att på bästa sätt redovisa detta för landsbygden kommer scenariot redovisas dels för näringsgrenen jordbruk, skogsbruk och fiske, samt de tre landsbygdsgrupperna: Grupp 1 (alla bosatt på landsbygden), Grupp 2 (mer än hälften är bosatt på landsbygden), Grupp 3 (Småregioner och lokala centra). Att presentera framskrivningen med olika indelningar ger en bredare och förhoppningsvis mer rättvisande bild än om endast en indelning hade använts.

Det regionala analys- och prognosystemet (rAps) är uppbyggt kring olika moduler som sammanlänkar befolkning, arbetsmarknad, regional ekonomi, bostadsmarknad samt befolkningens flyttning och pendling. Tillsammans med aktuell statistik, SCB:s antaganden angående demografi, samt antaganden från Långtidsutredningen och Konjunkturinstitutet, skapas en framskrivning för sysselsättningens och befolkningens utveckling på regional nivå. Scenariot gör inget anspråk på att vara en prognos för den mest sannolika utvecklingen, utan scenariot skall istället tolkas som en framskrivning eller en konsekvensbeskrivning om utvecklingen regionalt, nationellt och globalt, fortsätter i nuvarande banor. Framskrivningen bygger på en rad antaganden, vilka kortfattat beskrivs i Tillväxtanalys (2010a).²

Tabell 3-1 rAps framskrivning av antalet sysselsatta inom Jordbruk, skogsbruk och fiske

	Sysselsatt dagbefolkning år 2020							
	Regionfamilj							
	1	2	3	4	5	6	7	Totalt
Jordbruk, skogsbruk och fiske	17 300	12 964	16 489	3 142	3 520	3 388	4 599	61 403
Totalt	2 381 588	743 982	930 103	150 920	137 626	118 593	137 170	4 599 982
	Sysselsatt dagbefolkning, differens 2020-2007							
	Regionfamilj							
	1	2	3	4	5	6	7	Totalt
Jordbruk, skogsbruk och fiske	-1 724	-3 283	-3 911	-727	-1 031	-1 065	-1 442	-13 182
Totalt	222 346	9 460	3 855	-13 052	350	-10 469	-3 067	209 423

Källa: Tillväxtanalys (2010a)

Anm.: Regionfamilj (1) Storstadsregioner, (2) Regionala centra med universitet, (3) Övriga regionala centra, (4) Lokala centra – varuproducerande, (5) Lokala centra – tjänsteproducerande, (6) Småregioner – varuproducerande, (7) Småregioner – tjänsteproducerande.

En första tolkning av landsbygden är att det är där det bedrivs jordbruk, skogsbruk eller fiske. Tabell 3-1 redovisar framskrivningen gällande förändringen av sysselsättningen inom jordbruk, skogsbruk och fiske. Enligt detta scenario kommer sysselsättningen inom denna näringsgren att minska totalt i hela riket samt i alla regionfamiljer. Totalt kommer sysselsättningen inom den här näringsgrenen att minska med 13 000 arbetstillfällen, dvs.

² För mer information om rAps se Tillväxtanalys (2010c), ITPS (2009) eller <http://www.tillvaxtanlys.se/sv/statistik/raps/>

med nästan 18 procent, mellan åren 2007 och 2020. Detta scenario grundar sig givetvis på att utvecklingen för branschen fortsätter i nuvarande banor.

Tabell 3-2 visar scenariot för utvecklingen av befolkningen. Befolkningen antas minska i alla tre landsbygdsgrupper fram till 2020, medan befolkningen för riket som helhet antas öka. Försörjningskvoten (befolkningen i åldern 0-19 år samt 65 år och äldre i relation till befolkningen i åldern 20-64 år) väntas öka för alla tre landsbygdsgrupper samt för riket som helhet. De tre landsbygdsgrupperna har dock försörjningskvoter i närheten av ett, vilket innebär att befolkningen i åldern 0-19 år samt 65 år och äldre väntas vara lika stor som befolkningen i åldern 20-64 år.

Tabell 3-2 rAps framskrivning befolkning och försörjningskvot

	Befolkning				Försörjningskvot		
			Förändring				Förändring
	2009	2020	antal	procent	2009	2020	Procent
Grupp 1	48 498	43 505	-4 993	-10%	0,90	1,03	15%
Grupp 2	413 371	395 806	-17 565	-4%	0,80	0,95	19%
Grupp 3	1 230 968	1 173 435	-57 533	-5%	0,81	0,94	17%
Riket	9 340 682	9 996 904	656 222	7%	0,71	0,78	10%

Källa: Tillväxtanalys (2010a)

Anm.: Försörjningskvot är beräknad som befolkning i åldern 0-19 år samt 65 år och äldre i relation till befolkningen 20-64 år.

Tabell 3-3 redovisar rAps framskrivning för sysselsättningen och förvärvsgraden. Sysselsättningen väntas minska i alla landsbygdsgrupper fram till 2020. Störst minskning av sysselsättningen är i Grupp 3, vilken minskar med nästan 14 000 arbetstillfällen, dvs. nästa lika många som för näringsgrenen Jordbruk, skogsbruk och fiske.

Tabell 3-3 rAps framskrivning förvärvsarbetande dagbefolkning samt förvärvsgrad

	Förvärvsarbetande dagbefolkning (16 år och äldre)				Förvärvsgrad
			Förändring		2020
	2008	2020	Antal	procent	
Grupp 1	19 579	19 323	-256	-1,31%	0,84
Grupp 2	185 047	184 969	-78	-0,04%	0,86
Grupp 3	568 431	554 616	-13 815	-2,43%	0,86
Riket	4 406 789	4 645 830	239 041	5,42%	0,78

Källa: Tillväxtanalys (2010a)

Anm.: Förvärvsgrad är beräknad som sysselsatta 20-64 år i relation till befolkningen 20-64 år.

Förvärvsgraden (dvs. andelen av befolkningen i åldern 20-64 år som är förvärvsarbetande) väntas för de här antagna landsbygdsregionerna att ligga på cirka 0,85, vilket är något högre än för riket som helhet vilket väntas ligga på 0,78. En förvärvsgrad på cirka 0,76-0,80 är att betrakta som normalt. Den andel av befolkningen som ej förvärvsarbetar består av arbetslösa, studerande, föräldralediga, sjuka, samt förtids- och ålderspensionerade. En mycket hög förvärvsgrad innebär således att hela den regionala befolkningen, även de sjuka, föräldralediga och pensionerade, måste arbeta för att arbetskraftsförsörjningen skall

lösas, vilket är orimligt. En hög förvärvsgrad visar därför dels att det finns jobb för de som bor i regionen, men också att arbetskraftsförsörjningen troligen måste lösas genom inpendling från andra regioner. En inpendling försvåras i regioner som kännetecknas av långa avstånd, vilket landsbygden ofta har.

Tabell 3-4 redovisar efterfrågan (sysselsatta) och tillgång (befolkning) på arbetskraft för de tre landsbygdsgrupperna fördelat på tre olika utbildningsnivåer: utbildning kortare än 3-årigt gymnasium, 3-årigt gymnasium samt eftergymnasial utbildning. I tabellen redovisas också förvärvsgraden för respektive utbildningsnivå, dvs. där antalet sysselsatta är satt i relation till befolkningen. Förvärvsgraden ökar för alla tre landsbygdsgrupper för alla tre utbildningsnivåer. Om rikets förvärvsgrad fungerar som riktmärke betyder det att förvärvsgraden för de tre landsbygdsgrupperna kommer att ligga en bra bit över vad förvärvsgraden bör vara. Detta tyder på att det kommer att finnas en brist på främst gymnasialt och eftergymnasialt utbildad arbetskraft på landsbygden.

Tabell 3-4 rAps framskrivning förvärvsgrad för olika utbildningsnivåer

	Utbildning kortare än 3-årigt gymnasium					
	sysselsatta		Befolkning		Förvärvsgrad	
	2008	2020	2008	2020	2008	2020
Grupp 1	9 814	7 150	14 739	9 099	0,67	0,79
Grupp 2	83 135	61 693	117 650	75 506	0,71	0,82
Grupp 3	260 337	185 439	356 715	226 175	0,73	0,82
Riket	1 620 997	1 139 702	2 283 301	1 524 581	0,71	0,75
	3-årigt gymnasium					
	sysselsatta		Befolkning		Förvärvsgrad	
	2008	2020	2008	2020	2008	2020
Grupp 1	4 484	5 250	5 984	6 167	0,75	0,97
Grupp 2	43 608	53 082	55 437	61 675	0,79	0,90
Grupp 3	136 648	156 848	165 720	181 181	0,82	0,91
Riket	997 471	1 206 986	1 224 549	1 525 635	0,81	0,80
	Eftergymnasial utbildning					
	sysselsatta		Befolkning		Förvärvsgrad	
	2008	2020	2008	2020	2008	2020
Grupp 1	4 140	5 848	5 102	6 177	0,81	0,95
Grupp 2	48 297	62 156	58 512	65 805	0,83	0,94
Grupp 3	140 860	188 400	163 661	196 441	0,86	0,96
Riket	1 577 012	2 125 057	1 919 606	2 561 071	0,82	0,83

Källa: Tillväxtanalys (2010a)

Tabell 3-5 redovisar framskrivningen för förvärvsgraden för olika inriktningar av eftergymnasial utbildning. Förvärvsgraden ökar i alla landsbygdsgrupper och för alla utbildningsnivåer. Förvärvsgraden kan normalt antas ligga mellan 0,85 och 0,90 för eftergymnasialt utbildade. Förutom gruppen Eftergymnasial utbildning inom samhällsvetenskap, ekonomi och humaniora m.m., antas förvärvsgraderna ligga en bra bit

över 0,90 för alla andra utbildningsinriktningar och för alla landsbygdsgrupper. För t.ex. eftergymnasialt utbildade inom vård, måste alla med den utbildningen i regionen förvärvsarbета, vilket är orimligt. Arbetskraften måste troligen istället komma från en närliggande region. Regioner som kännetecknas av långa avstånd har svårare än andra regioner att lösa arbetskraftsförsörjningen genom inpendling.

Tabell 3-5 rAps framskrivning förvärvsgrad för olika inriktningar av eftergymnasial utbildning

	Eftergymnasial utbildning inom teknik och naturvetenskap					
	sysselsatta		Befolkning		Förvärvsgrad	
	2008	2020	2008	2020	2008	2020
Grupp 1	679	1 299	929	1 397	0,73	0,93
Grupp 2	8 444	13 978	10 581	14 478	0,80	0,97
Grupp 3	31 977	48 848	36 151	48 354	0,88	1,01
Riket	411 252	608 818	494 901	696 657	0,83	0,87
	Eftergymnasial utbildning inom vård					
	sysselsatta		Befolkning		Förvärvsgrad	
	2008	2020	2008	2020	2008	2020
Grupp 1	985	1 269	1 192	1 264	0,83	1,00
Grupp 2	12 486	14 278	14 452	14 292	0,86	1,00
Grupp 3	32 897	39 293	37 719	38 977	0,87	1,01
Riket	308 717	386 834	359 769	441 721	0,86	0,88
	Eftergymnasial utbildning inom pedagogik					
	sysselsatta		Befolkning		Förvärvsgrad	
	2008	2020	2008	2020	2008	2020
Grupp 1	1 423	1 781	1 535	1 764	0,93	1,01
Grupp 2	12 470	17 343	13 983	18 602	0,89	0,93
Grupp 3	37 945	49 789	42 029	53 577	0,90	0,93
Riket	297 696	405 401	347 576	518 722	0,86	0,78
	Eftergymnasial utbildning inom samhällsvetenskap, ekonomi och humaniora m.m.					
	sysselsatta		Befolkning		Förvärvsgrad	
	2008	2020	2008	2020	2008	2020
Grupp 1	1 053	1 501	1 446	1 753	0,73	0,86
Grupp 2	14 897	16 560	19 496	18 435	0,76	0,90
Grupp 3	38 041	50 469	47 762	55 530	0,80	0,91
Riket	559 347	724 004	717 360	903 972	0,78	0,80

Källa: Tillväxtanalys (2010a)

4 Slutord

Den här diskussionen har till syfte att vidareutveckla beskrivningen av den framtida arbetskraftsförsörjningen i landsbygder, baserat på resultat från rapporten Regionernas arbetskraftsförsörjning (Tillväxtanalys, 2010a). Att illustrera den framtida arbetskraftsförsörjningen i landsbygdsområden är dock ingen enkel uppgift, främst p.g.a. att landsbygden är ett både otydligt och svårbestämt begrepp. Det finns t.ex. inget enhälligt svar på frågan om vad landsbygd är, utan det enda som forskare och politiker verkar vara överens om är att det inte finns en landsbygd utan flera olika landsbygder. Landsbygdsbegreppet bör således hanteras med stor försiktighet och det bör alltid tydligt framgå vad som åsyftas.

Den här rapporten har utgått från att landsbygden kan beskrivas utifrån två dimensioner: ”Landsbygd enligt näringsgren”, samt ”Landsbygd enligt tillgänglighet”. Detta görs genom att dels presentera den förväntade sysselsättningsutvecklingen inom jordbruk, skogsbruk och fiske, samt dels genom att presentera den förväntade utvecklingen för tre olika tolkningar av landsbygdsområden. Att presentera resultaten med olika tolkningar av landsbygder syftar till att ge en bredare förståelse än om endast en indelning hade använts.

Trots detta kvarstår en osäkerhet om resultaten p.g.a. av landsbygdsbegreppets otydlighet. Regionala och nationella aktörer har därför troligen större nytta av att få resultatet redovisat för enskilda regioner med hjälp av kartor och tabeller, vilket har redovisats i Tillväxtanalys (2010a).

Det rAps-scenario som presenteras skall tolkas som en konsekvensbeskrivning eller framskrivning om utvecklingen fortsätter i nuvarande banor. Enligt detta scenario antas sysselsättningen inom jordbruk, skogsbruk och fiske att minska. För de grupper av FA-regioner som i den här rapporten tolkas som ”mer landsbygd än andra FA-regioner” antas sysselsättningen och befolkningen minska, samt att försörjningsbördan och förvärvsgraden ökar. Förvärvsgraden antas t.ex. vara över eller lika med ett för eftergymnasialt utbildade inom vård, vilket innebär att dessa regioner inte antas klara arbetskraftsförsörjningen med den regionala befolkningen utan arbetskraft måste komma från andra regioner.

En viktig fråga är huruvida denna utveckling kan anses positiv eller negativ? Frågan är primärt politisk till sin natur, men ur ett analytiskt perspektiv kan dock följande sägas: Om utvecklingen innebär att verksamhet flyttas från landsbygdsområden är det troligen negativt ur en regional och/eller lokal synvinkel. Det är däremot inte nödvändigtvis negativt ur en nationell synvinkel. Förutsatt att verksamheten flyttas inom landets gränser kan en flytt av verksamhet, om den t.ex. leder till bättre konkurrenskraft, vara positiv för Sveriges samlade tillväxt. Att det däremot troligen kommer att bli svårt med arbetskraftsförsörjningen för viktiga samhällsfunktioner, såsom vård och skola, är ett desto större problem, såväl ur ett regionalt som nationellt perspektiv.

Referenser

- Glesbygdsverket (2008) Landsbygdsdefinitioner i Sverige och andra länder. Mars 2008.
- ITPS (2009) Regional utveckling i Sverige – flerregional integration mellan modellerna STRAGO och rAps. A2009:004, Östersund.
- Jordbruksverket (2005) Konflikt eller samverkan mellan ekonomiska, sociala och miljömässiga mål på landsbygden? Rapport 2005:4.
- Jordbruksverket (2009) Företagandet på landsbygden – Stad eller land, gör det någon skillnad? Rapport 2009:2.
- OECD (2010) The Refinement of the OECD Regional Typology and Its Potential for Enhancing Research into Rural Development. GOV/TDPC/RUR(2010)2.
- SCB (2009) Tätorter 1960-2005, MI 38 SM 0703
- SKL (2010) kommungruppsindelning 2011 – Revidering av Sveriges kommuner och landstings kommungruppsindelning. Oktober 2010.
<http://www.skl.se/web/Kommungruppsindelning.aspx>
- SOU 2003:29. *Mot en ny landsbygdspolitik*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2006:101. *Se landsbygden! Myter, sanningar och framtidsstrategier*. Stockholm: Fritzes.
- Tillväxtanalys (2010a) Regionernas arbetskraftsförsörjning – en analys av nuvarande och framtida kompetens- och arbetskraftsförsörjning i Sveriges FA-regioner. Rapport 2010:06.
- Tillväxtanalys (2010b) Städer och stadsstrukturer – en förstudie om hur städers betydelse för tillväxt kan beskrivas och analyseras. WP 2010:09.
- Tillväxtanalys (2010c) Introduktion av rAps. September 2010.
<http://www.tillvaxtanalys.se/tua/export/sv/filer/statistik/rAps/rAps.pdf>

Appendix

Tabell A1 Likheter mellan Glesbygdverkets och Jordbruksverkets kommunindelning

Jordbruksverket	Glesbygdverket		
	Tätort	Tätortsnära landsbygd	Glesbygd
Storstadsområden	38	9	
Stadsområden	35	11	
Landsbygd	36	126	2
Gles Landsbygd	3	10	20

Anm.: Den övre högra cellen indikerar att 38 kommuner klassificeras som tätort enligt Glesbygdverket och som Storstadsområden enligt Jordbruksverket osv.

Tabell A2 Likheter mellan Glesbygdverkets och SKLs kommunindelning

SKL	Glesbygdverket		
	Tätort	Tätortsnära landsbygd	Glesbygd
Storstäder	3		
Förortskommuner till storstäderna	30	8	
Större städer	24	7	
Förortskommuner till större städer	13	9	
Pendlingskommuner	15	35	1
Turism- och besöksnäringkommuner		13	7
Varuproducerande kommuner	16	36	2
Glesbygdkommuner		8	12
Kommuner i tätbefolkad region	8	27	
Kommuner i glesbefolkad region	3	13	

Tabell A3 Likheter mellan Jordbruksverkets och SKLs kommunindelning

SKL	Jordbruksverket			
	Storstadsområden	Stadsområden	Landsbygd	Gles landsbygd
Storstäder	3			
Förortskommuner till storstäderna	33	4	1	
Större städer	2	25	4	
Förortskommuner till större städer	3	14	5	
Pendlingskommuner	4	2	42	3
Turism- och besöksnäringkommuner			11	9
Varuproducerande kommuner	1		50	3
Glesbygdskommuner			5	15
Kommuner i tätbefolkad region	1	1	33	
Kommuner i glesbefolkad region			13	3

Tillväxtanalys, myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, är en gränsöverskridande organisation med 60 anställda. Huvudkontoret ligger i Östersund och vi har verksamhet i Stockholm, Brasilia, Bryssel, New Delhi, Peking, Tokyo och Washington.

Tillväxtanalys ansvarar för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser och därigenom medverkar vi till:

- stärkt svensk konkurrenskraft och skapande av förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag
- utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft, hållbar tillväxt och hållbar regional utveckling

Utgångspunkten är att forma en politik där tillväxt och hållbar utveckling går hand i hand. Huvuduppdraget preciseras i instruktionen och i regleringsbrevet. Där framgår bland annat att myndigheten ska:

- arbeta med omvärldsbevakning och policyspaning och sprida kunskap om trender och tillväxtpolitik
- genomföra analyser och utvärderingar som bidrar till att riva tillväxthinder
- göra systemutvärderingar som underlättar prioritering och effektivisering av tillväxtpolitikens inriktning och utformning
- svara för produktion, utveckling och spridning av officiell statistik, fakta från databaser och tillgänglighetsanalyser

Om Working paper/PM-serien: Exempel på publikationer i serien är metodresonemang, delrapporter och underlagsrapporter.

Övriga serier:

Rapportserien – Tillväxtanalys huvudsakliga kanal för publikationer.

Statistikserien – löpande statistikproduktion.

Svar Direkt – uppdrag som ska redovisas med kort varsel.